

MEZŐGAZDASÁGI BERUHÁZÁSOK A MAGÁNSZEKTORBAN

I. BEVEZETŐ

A következő ötéves terv 1980-tól társadalmunk anyagi fejlődésének egyik fontos tényezőjeként emeli ki az élelmiszertermelést. Vajdaságban mint az ország legjellegzetesebb és legnagyobb mezőgazdasági vidékén az élelmiszertermelés fejlesztése még fokozottabb jelentőséggel bír. Mindez nem volt vitás már az 1976—1980-as tervidőszak előkészítése idején, sem a köztársaságok és a tartományok társadalmi megállapodásainak egyeztetése alkalmával, amikor a kiemelt fontosságú gazdasági ágazatokról esett szó, és az ötéves terv eltelt három esztendejében sem vált egy pillanatra sem kérdéssé.

Ilyen előzmények után, tekintve a magántermelők magas részarányát Vajdaság agrárparában, meghatároztuk a földművestevékenység fejlődésének, eredményesebb hatásfokának irányvonalát is. A magángazdaságok árutermelése, a már kialakított kapacitások, termelési lehetőségek, az elért termelékenység, egyes termékek domináló jelenléte a magán-szektorban (mint például a kukoricatermesztés és állattenyésztés), valamint annak — különböző okokból adódó — nehézsége, hogy a földművestevékenységet más, termelékenyebb és hatásosabb agrárpari területre irányítsuk át, lényegében meghatározzák a társadalomnak a földművesek és magángazdaságok iránti viszonyát. Az eltelt idő távlatából szemlélve ez a viszony nem más, mint a földműves áttranszformálása a társult munka specifikus dolgozójává, aki mint öngazgató és egyben mint termelőmunkás valósítja meg társadalmi és gazdasági szerepét.

A jelenlegi társadalmi-gazdasági viszonyok közepette a földművesek szükségszerűen engedelmessé válnak a piaci törvényszerűségeknek, amelyek szüntelenül nagyobb termelékenység elérésére, a föld, a munka és az eszközök társítására, a társadalmi szektorral való együttműködésre, az újratermelési viszonyokban elfoglalható hely fellelérésére, új szervezkedési formák kialakítására ösztönzi őket, amelyek hosszú távon biztosítják

számukra a munkájukkal megvalósítható maximális jövedelmet és ezzel együtt egzisztenciájukat a mezőgazdasági termékek piacán.

Írásunk célja, hogy ilyen általános keretben felmérjük a magánszektorba végzett beruházásokat, a munka anyagi alapjának bővítésére szolgáló eszközforrásokat és a mindebből várható effektusokat a termelés további folyamatában. Külön célunk, hogy a vizsgálódások összefüggő eredményeként rámutassunk az említett területen fellelhető alapvető problémákra.

A magánszektorban előírányzott beruházások keretét az 1976—1980-as időszakra vonatkozó országos társadalmi terv határozza meg, amely kihangsúlyozza a magángazdaságok gyorsabb iramú korszerűsítésének és a termelési kapacitások jobb kihasználásának szükségességét. A tartományi társadalmi terv ugyanakkor a magánszektorban rejlő jelentős termelési tartalékok teljesebb aktivizálására helyezi a hangsúlyt, de e kettő lényegében ugyanarra vezethető vissza. Ilyen összetételben a beruházások valóban figyelmet érdemlő vizsgálódás tárgyát képezhetik.

II. AZ ELEMZÉS MÓDSZERE

A téma által meghatározott tartalomból és viszonylagos összetettségéből, valamint a munka során jelentkező konkrét problémákból kiindulva alpmódszerként a kvantitatív és logikai analízist alkalmaztuk, azaz gyakorlatilag kombináltuk e két módszert.

A kvantitatív elemzéshez szolgáló adatokat a hivatalos statisztikai publikációkból vettük, és viszonylag kielégítő az adatok unifikálása. Az adatforrásként használt anyagok fogyatékosága viszont az, hogy a bennük közölt adatok nem eléggé átfogóak, mindent felölelőek. Bizonyos mutatók hiánya lehetetlenné tette a téma komplexebb feldolgozását. Ez komoly nehézséget jelentett a tartalom szélesebb körű elemzésében, kielégítő széttagolásában és újbóli szintézisében, végső soron tehát a precízebb következtetések megfogalmazásában. Ettől eltekintve úgy véljük, hogy ez a körülmény nem játszott lényegesen közre az alábbiakban közölték tárgyilagosságára nézve.

A kvantitatív elemzés lényegében az összehasonlítás, relatív viszonyokon, strukturális megfigyeléseken alapszik és felöleli a probléma statikus és dinamikus aspektusait.

A logikai analízis a kutatásokból, az analizált jelenségek okainak meghatározásából és közléséből indul ki, vagyis azt tartalmazza.

Az analízis szokványos interpretálása nélküli az analitikus módszer összetettebb eszközeinek alkalmazását, amelyekre — a témát tekintve — nem is volt különösebb szükség.

Az analízis által elért eredmények szintézisét következtetések formájában adtuk meg. Arra törekedtünk közben, hogy jelezzük a vázolt problémák várható alakulását, következményeit és meghatározzuk a fejlődés távlatait.

III. A MAGÁNSZEKTOR JELENTŐSÉGÉNEK ALAPVETŐ INDIKÁTORAI

A középtávú fejlesztési terv előkészítése idején mind politikai, mind pedig gazdasági szempontból az élelmiszertermelés stratégiai jelentősége jutott elsősorban kifejezésre. Az élelmiszertermelés megfelelő szintjének elérése, a dinamikusabb fejlődés, annak érdekében, hogy kielégítsük a hazai szükségleteket, elegendő mennyiséget tartalékolhassunk, és állandósult jelleggel növeljük a kivitelt. Ezek az álláspontok konkrét formát öltöttek a társadalmi-politikai közösségek társadalmi megállapodásaiban és az agráripari komplexum társultmunka-szervezeteinek tervdokumentumaiban.

A fentebb vázolt általános keretektől eredően a mezőgazdasági magánszektor, többé vagy kevésbé explicit módon, jelentős helyet kapott a termelés fejlesztésében és az öngazgatási termelési viszonyokban általában.

Jellemzőek a tartomány 1980-ig szóló fejlesztési tervében megadott kvantitatív adatok. Párhuzamba állítva világosan ilusztrálják a helyzetet és a célokat egyaránt.

1. táblázat

A társadalmi termék növelési üteme és az agráripari társadalmi termék szerkezeti arányának alakulása 1980/75.

	Növekedés	Strukturális részarány	
	1976—1980	1975	1980
Össz gazdaság	7,1	100,00	100,00
— társad. szekt.	8,0	79,4	82,7
— magánszektor	3,5	20,6	17,3
Mezőgazdaság	5,2	30,8	28,1
— társad. szekt.	7,9	13,3	13,8
— magánszektor	3,0	17,4	14,3

Mindamellet, hogy a fejlődés ütemére gátlóan ható tényezők a mezőgazdaságban erősebbek, mint egyéb gazdasági ágazatokban, továbbá, hogy a társadalmi közösség alapvetően a társadalmi szektor erősítését szorgalmazza, hogy társadalmi termékszerkezetben a magánszektor csökkenő részarányal szerepel, igen nagy a földművesek hozzájárulása a kitűzött célok megvalósításához. Függetlenül attól, hogy árnyalataiban mennyire vonható kétségbe a társadalmi termék öt évre előirányzott növekedésének megvalósítása, számunkra lényeges, hogy Vajdaságban az össz társadalmi termék egy nyolcadát a mezőgazdasági magánszektor

adja majd. Emellett 1980-ban a magánszektor társadalmi termékének értéke még nagyobb lesz, mint a társadalmi szektoré, bár igaz, hogy az elkövetkező ötéves tervidőszakban a társadalmi szektor mind a kitermelt áru mennyiségét, mind az értékét tekintve maga mögött hagyja a magángazdaságokat. Nagy fontosságú az a tény is, hogy az élelmiszeripar termelése nagymértékben a magángazdaságokból származó nyersanyagokon alapszik (kukorica, napraforgó, állattenyésztés) mégpedig azokban a termelési ágazatokban, amelyek a legkockázatosabbak és a ciklikus változások idényjellegű oszcillációk a legnagyobbak.

A probléma szociális szempontjait már korábban felmértük. A magángazdaságok létezése társadalmi fejlődésünk jelenlegi szakaszában még szükségszerű, és az marad sokáig a jövőben is, mert a tartomány lakosságának jelentős hányada általa biztosítja megélhetését. A gazdaság fejlettségének ezen a szintjén a magángazdaságban foglalkoztatottak nem irányíthatók át más, termelékenyebb gazdasági ágazatokba, mert termelőerőink nem eléggé fejlettek ahhoz, hogy abszorbálhatnák a mezőgazdaságban jelentkező munkaerőfelesleget.

A további fejlődésre nézve jelentős, hogy milyen irányt vesz a falusi háztartások szociális-gazdasági differenciálódása. Mind kifejezettebb a falusi háztartások tagolódása és a földművesek abbéli orientációja, hogy más gazdasági ágazatokban helyezkedjenek el, de ez csak egyike a jelenlevő törekvéseknek. A másik, ugyancsak fontos és amely részben enyhíti a differenciálódás folyamatait, a egyes földműves háztartások kategóriáját érinti. Erről most nem szólnak. Természetes, hogy a mezőgazdaság számára fontosabbak azok a magángazdaságok, amelyek tartósan és hosszú távon kizárólag mezőgazdasági termelésre rendelkeznek be, megvalósítják a részleges munkamegosztást, a szakosítást és mint ambíciózus árutermelők munkatermelékenységük állandó növelésére törek-szenek.

A nagyobb termelékenységgért folytatott harcban a jóval versenyképesebb társadalmi szektor kényszerítő hatására, a falusi háztartások is kénytelenek egyre intenzívebb és legkülönfélébb beruházásokat végezni munkájuk effektusának növelése érdekében.

Az elmondottak lényegét a következő konstatacióban foglalhatjuk össze. A termelőerők és termelési viszonyok fejlődése objektív szükségszerűségként hat a földműveseknek a társult munka specifikus dolgozóivá való átformálására. Az átformálódás egyik megnyilvánulási formája a tárgyi alakot öltött munka társítására, összpontosítására irányuló törekvés a termeléspotenciál növelése érdekében. A koncentráció során a földműves szemben találja magát a földmaximummal, és a túlhaladás lehetőségei után kutatva szükségszerűen változtatja tudatát, valamint a termelés megszervezését, hogy maximális jövedelmet valósítson meg, hogy összhangot teremtsen az anyagi és munkaszervezési szférában. Ez egy másik hosszú távú társadalmi célkitűzés megvalósulását, az összmezőgazdasági termelés társadalmisítását eredményezi, minden kényszerítő

ráhatás nélkül (kivéve azokat a termelési ágazatokat, amelyeket a gazdasági és társadalmi, azaz öngazgatási törvényszerűségek fejlődésének következményeként szükségszerűen társadalmásítani kell).

IV. A MAGÁNSZEKTORBA VÉGZETT BERUHÁZÁSOK

Az áru- és pénzviszonyokban, az árutermelésben a földműves aktív és dinamikus termelővé válik, aki szüntelenül keresi és megteremti a termelés növelésének lehetőségét, az áruértékesítés, vagyis a maximális jövedelem megvalósításának lehetőségét. Ebből eredően a földművesek folyamatos beruházásokat eszközölnek termelőképességük anyagi alapjaiba az általános feltételek állandó jellegű oszcillálása közepette is. A korszerű technika és technológia alkalmazása, a piac abszorbáló képessége, a termelés szakosítására irányuló törekvések és a mezőgazdaság társadalmi szektorával, valamint az élelmiszeriparral kialakított tartósabb, szilárdabb kapcsolatok (társulás és kooperáció) kulcsfontosságú tényezői a földműves ilyen elhatározásának.

a) Investíciók

A beruházásokat különösen az agráripari komplexum 1973—1975 és az 1976—1980 közötti fejlesztéséről szóló társadalmi megállapodás serkentette. A két társadalmi megállapodás érvényesítése jobb feltételeket teremtett a földművesek számára, — elsősorban jobb gazdasági feltételeket, — szilárdabbá vált a mezőgazdasági élelmiszeripari termékek piaca, lehetőség nyílt arra, hogy a társadalmi akkumuláció egy részét és a Nemzetközi Banktól kapott hitelt a mezőgazdaság (mind a társadalmi, mind a magánszektor) fejlesztésére fordítsuk. Különösen a társult földművesek, az agráripari komplexum társultmunka-szervezeteivel szorosan együttműködő magántermelők számára kedvező és egyben beruházásra ösztönző feltételeket teremtett a fentebb említett két társadalmi megállapodás.

A mezőgazdasági beruházások, különösen pedig a magánszektorba végzett beruházások az 1973. év után gyorsabb ütemben növekedtek. Az 1971—1977-es időszakban a beruházások 21,2 százalékkal növekedtek a mezőgazdaságban, ebből a társadalmi szektorban 20,4 százalékkal, a magánszektorban 24,3 százalékkal.

2. táblázat

A megvalósított mezőgazdasági beruházások Vajdaságban
000 dinárban

É v	Társad. szektor		Magánszektor		Összesen	
	Összeg	index	Összeg	index	Összeg	Index
1971.	893 583	100,0	207 331	100,0	1 100 913	100,0
1972.	875 634	98,0	290 042	130,5	1 165 685	105,9
1973.	947 734	106,0	507 373	240,1	1 455 107	132,2
1974.	1 389 685	155,5	682 049	329,5	2 071 734	188,2
1975.	1 966 478	220,0	456 915	220,7	2 423 393	220,1
1976.	2 182 512	244,2	489 383	236,2	2 671 895	242,7
1977.	2 709 694	303,3	780 675	371,1	3 490 369	317,0

1975-ben és 1976-ban a magánszektor a korábbi 1973/74-es évekhez viszonyítva csökkentette a beruházásokat, ami a mezőgazdaságban bekövetkező kedvezőtlenebb viszonyoknak tudható be. Az állattenyésztésben erőteljesebb volt az időszakonként bekövetkező hanyatlás, és a magántermelők nem éltek a kínálkozó hitellehetőségekkel tekintve, hogy ilyen helyzetekben tartózkodnak az eladósodástól.

3. táblázat

A magánszektorba végzett beruházások
000 dinárban

É v	Összesen a magániparban	A mezőgazdas. magánszektorba	A magánszektor %-ban	Az össz. mezőgazd. beruh. visz. %-ban
1971.	—	207	—	18,3
1972.	—	290	—	24,8
1973.	1 804	507	28,2	34,8
1974.	2 702	682	25,2	32,9
1975.	3 083	457	14,8	18,9
1976.	3 778	489	13,0	18,3
1977.	4 659	780	16,7	22,3

1971 és 1977 között a magánszektorba végzett beruházások összege 3,4 milliárd dinár, vagyis évenként átlagosan 485,5 millió dinár. Ez egyötödét jelenti a tartomány magániparába végzett beruházásoknak. A

legnagyobb részarány az 1973-as és 1974-es évekre esik, vagyis a zöld terv megvalósításának első két évére. A későbbiekben ez a részarány viszonylag csökken, mivel a társadalmi szektorban ekkor következik be az erőteljesebb investíciós expanzió.

Tekintve, hogy a statisztikai hivatal és más dokumentációs szolgálatok szerény és főleg globális jellegű, gyakran a körkérdéseken és felméréseken alapuló adatokkal rendelkeznek, nehéz lenne a beruházások méreteiről, hatásáról és egyéb elemeiről átfogóbb, teljesebb elemzést adni. Egy teljesebb dokumentációs alap létrehozása alapul szolgálhatna kompetensebb társadalmilag irányított politika kidolgozásához a magánszektorban végzett beruházások terén.

b) Investíciós szerkezet

Az elmúlt hét esztendőben végzett beruházások kétharmada a különféle felszerelés beszerzésére vonatkozott, és ebben is a legnagyobb tételt a traktorok beszerzésére költött pénz képezte.

4. táblázat

A magánszektor alapeszközeibe végzett beruházások szerkezeti megoszlása

000 dinárban

É v	Épületek		Felszerelés		Egyéb	
	Összeg	%	Összeg	%	Összeg	%
1971.	77,0	37,2	114,6	55,3	15,5	7,5
1972.	11,0	3,8	157,9	54,4	121,1	41,8
1973.	20,7	4,1	234,5	46,2	252,2	49,7
1974.	40,9	6,0	603,9	59,2	237,2	34,8
1975.	36,2	7,9	400,2	87,6	20,5	4,5
1976.	54,1	11,1	345,6	70,7	89,7	18,3
1977.	87,3	11,2	545,0	70,9	148,9	19,0
Összesen	327,3	9,6	2 201,7	64,5	884,4	25,9

Az utóbbi években csökkenő irányzatot mutat a felszerelésekbe végzett beruházás, ezen belül pedig lanyhul a traktorvásárlás a függesztett talajművelő gépek, kukorica arató-cséplő, szállítóeszközök és más korszerű berendezés, felszerelés javára.

Az össz beruházások egynegyedét földvásárlás, ültetvények létesítése és tenyészállat vásárlása képezi.

Állandóan növekszik az állattenyésztésre szolgáló létesítmények építésével, karbantartásával és felújításával kapcsolatos beruházások összege.

A statisztika nem rendelkezik részletes adatokkal arra vonatkozóan, miként alakult a beruházások struktúrája rendeltetés és tevékenységi ágazat szerint. Ez csak közvetett módszerrel vizsgálható, de úgy is csak részben. A magángazdaságok mechanizációjának számbeli alakulása ennek egyik mutatószáma.

5. táblázat

Mezőgazdasági gépek és felszerelés a magánszektorban

	1973	1975	1976	1977
1. A traktorok száma	20 369	30 515	39 670	46 012
— 50 LE traktorok	19 029	27 765	33 702	39 464
— 50 LE-től erősebb trakt.	1 340	2 750	5 968	6 548
2. Kombájnok	987	2 238	3 837	3 215
— univerzális	42	212	206	—
— tarlós gabonafélékre	684	1 091	1 174	1 871
— kukoricára	43	137	294	—
— kukoricaszedők	205	746	2 111	—
— egyéb kombájnok	13	52	52	1 344
3. Traktorpótkocsi	12 824	23 434	29 733	39 409
4. Ekék	18 366	29 531	38 446	46 491
5. Vetőgépek	11 169	12 711	15 138	18 671
— kukoricavetőgépek	8 262	8 631	10 429	—
— búzavetőgépek	2 907	4 080	4 709	—
6. Egyéb függesztett gépek	9 659	14 750	42 241	50 793
— Egy traktorra eső földterület				
a) megművelt terület	50	33	26	22
b) szántók	48	32	25	21

Az 5. táblázatból kitűnik, hogy a magángazdaságokban 1976-ig rohamosan nő a traktorok száma — 1974—1976 között a számuk megkétszereződik. (Ezt az egy traktorra eső vetésterület nagyságának alakulásából állapíthatjuk meg.) Az elmúlt két évben a traktórvásárlás valamivel mérsékeltebb irányzatot vett. A földművesek most az 50 lóerőnél erősebb munkagépeket vásárolják, amelyek nehezebb mezőgazdasági munkák elvégzésére is alkalmasak.

Három éve indult meg a mezőgazdasági munkagépek és felszerelés kompletírozásának folyamata. Amíg 1976-ban és 1977-ben a traktorok száma 15 400-zal nőtt, addig a pótkocsik száma 16 000-rel. A földművesek ezen kívül 17 000 ekét és körülbelül 6000 vetőgépet, valamint 36 000 egyéb függesztett talajművelőt vásároltak.

c) A magánszektor investíciós forrásai

A statisztikai intézet nem rendelkezik teljes adatokkal a magánszektor investíciós forrásairól. Ezért csak egyes beruházási forrásokat tehetünk vizsgálódásunk tárgyává, mégpedig azokat, amelyek a bankok és tár-sultmunka-szervezetek által valósulnak meg.

1. Bankeszközök

A mezőgazdaság 1973—1975 közötti fejlődéséről szóló megállapodásban a köztársaságok és tartományok kötelezettséget vállaltak, hogy minden évben póteszközöket biztosítsanak a magánszektorban végzett beruházásokra.

A társadalmi megállapodásban Vajdaság vállalta, hogy évente 101 550 000 dinár póteszközt biztosít (az 1973-as árviszonyok alapján), amely a tartomány fejlesztési tervével összhangban hitelek formájában nyerne alkalmazást a mezőgazdasági magánszektorban. Vállalt kötelezettségét a tartomány úgy teljesítette, hogy bankközi megállapodás révén céleszközöket biztosított a magánszektor fejlesztésének hitelezésére. 1973 és 1975 között a bankoknak 374,4 millió dinár póteszközt kellett biztosítaniuk investíciókra.

Ebben az időszakban a földműveseknek összesen 300 millió dinár hitelt hagytak jóvá, mégpedig 82,7 millió dinárt állattenyésztési célokra 197,4 millió dinárt a mechanizáció beszerzésére és 19,7 millió dinárt egyébire. A jóváhagyott hitelkeretből a földművesek 148,6 millió dinárt használtak ki: 31,4 milliót állattenyésztésre, 114,1 milliót mechanizáció beszerzésére és 3,1 milliót egyébire. A jóváhagyott hitelkeret felhasználását 1976-ban tovább folytatták.

Az agráripari komplexum 1976—1980 közötti fejlesztéséről szóló tartományi társadalmi megállapodás értelmében Vajdaságnak öt év alatt 1,8 milliárd dinár társadalmi eszközt kell biztosítania a magánszektor fejlesztésére.

Az eszközök legnagyobb részét az alapbankok társított eszközei alkotják. Bankközi megállapodás született a magángazdaságok fejlesztésének hitelezéséről.

A megállapodás értelmében a vajdasági alapbankok 818,8 millió dinárt biztosítottak erre a célra. 1978. november 30-ával bezáróan 869,1 millió dinárt tett ki az igényelt hitelek összege. Ebből a bankok 844,6 millió dinárt jóváhagytak. Az ötéves tervidőszak első három évében 601,1 millió dinárt használtak ki a földművesek. A jelzett napon a még nem törlesztett kölcsön összege 485,7 millió dinár.

Változik az igényelt és jóváhagyott hitelek szerkezete is. Több az állattenyésztés fejlesztésére jóváhagyott hitel. 1976-ban 22,8 százalékos, 1977-ben 50,4 százalékos, 1978 júniusának végéig pedig 61,2 százalékos részarányal szerepel a jóváhagyott hitelkeretben. Ellenkező tendenciát mutat a mechanizáció beszerzésére igényelt hitel. 1976-ban a jóváhagyott hitelösszeg 75,2 százalékat, 1977-ben 44,4 százalékat, 1978 első hat hónapjában pedig csupán 38,8 százalékat alkotja.

A hitel jóváhagyásának feltételei viszonylag kedvezőek. Épületekre, mechanizáció beszerzésére, ültetvények létesítésére, öntözőberendezések vásárlására a hiteltörlesztés ideje 5—7 év. Tenyészállatok vásárlására valamivel rövidebb. A kamatláb 8 százalékos, de egyes alapbankok nagyobb kamatlábat számolnak fel.

2. A Nemzetközi Banktól származó hitel

A Nemzetközi Bank eddig két alkalommal hagyott jóvá kölcsönt a mezőgazdaság mindkét szektorának fejlesztésére. A magánszektor fejlesztésére összesen 9,2 millió dollárt irányzott elő a Nemzetközi Bank. 1976 elején 3 milliót, 1978-ban pedig 6,2 millió dollárt. A hiteltörlesztés ideje, rendeltetésétől függően 5—12 év, a kamatláb 11 százalék. A Nemzetközi Bank az előirányzat szerint 40, illetve 32 százalékkal járul hozzá a hitelösszeghez, a hiteligénylő 20 százalékos hozzájárulást fizet, a többit pedig a hitelt lebonyolító alapbank fedezi.

Az első hitelösszegkeret eszközeit teljes egészében jóváhagyta a Nemzetközi Bank, mégpedig 1 832 000 dollárt gépek és felszerelés beszerzésére, 1 168 000 dollárt pedig a tejtermelés fejlesztésére és korszerűsítésére. A hitelösszegeből a mezőgazdasági szervezetek eddig 2 741 758 dollárt használtak ki: a Szervó Mihály Mezőgazdasági Ipari Kombinátnak 2 227 599 dollárt, a plandistei Agrobánatnak 431 223 dollárt, a Titel Mezőgazdasági Kombinátnak 136 678 dollárt, a zombori Mezőgazdasági Kombinátnak 115 611 dollárt és a Bela Crkva-i Južni Banat Mezőgazdasági Kombinátnak 88 889 dollárt.

A második hitelösszegkeret eszközeinek a felhasználása most van folyamatban. Eddig a bank 1 582 158 dollárt hagyott jóvá, ebből a munkaszervezetek 723 347 dollárt használtak ki. A teljes összegből másfél milliót a tejtermelés növelésére fordítanak, 1 milliót szarvasmarha-hizlalásra, 1,2 millió sertéshizlalásra, további egy milliót gyümölcsstermesztésre, ugyanennyit főzelékfélék termesztésére és 500 000 dollárt szőlészetre. A teljes összeg 85,6 százalékát a zrenjanini Szervó Mihály Mezőgazdasági Ipari Kombinátnak kapta meg.

A Nemzetközi Fejlesztési Banktól 7 243 500 dolláros újabb hitelt kérünk. Ennek folyósítása 1980-ban kezdődne.

3. Egyéb bankeszközök és a munkaszervezetek investíciós eszközei

A póteszközök mellett, amelyeket a hazai bankszervezetek a Nemzetközi Fejlesztési Bankkal kötött szerződés értelmében kötelesek biztosítani, a földművesek bankbetét, azaz takarékbetétjük alapján is igényelhetnek hitelt, kivételesen pedig — kisebb összegeket — a felszerelést gyártó cégektől, vagy kereskedelmi munkaszervezetektől.

4. A földművesek kiadásai gazdasági felszerelés beszerzésére és korszerűsítésére

A Szövetségi Statisztikai Hivatal adatai szerint egyes — a körkérdésben felölelt — falusi háztartások 1971 és 1977 között évenként a következő összegeket költötték gazdasági felszerelés beszerzésére:

6. táblázat

A magángazdaságok beruházásai (dinárban kifejezve)

Év	Összeg	Index
1971.	2079	100,0
1972.	4211	203,4
1973.	2878	138,3
1974.	3329	160,0
1975.	5708	274,4
1976.	4115	197,8
1977. ^a	6674	320,8

A körkérdéssel felölelt háztartásokban a beruházások összege növekvő irányzatot mutat. 1971 és 1977 között 3,2-szeresére emelkedett. Két évben 1973-ban és 1976-ban a beruházások összege kisebb, mint az előző évben volt. Ennek okaira, a beruházások szerkezetére és egyéb elemeire nem deríthetünk fényt, mert ehhez nincsenek megfelelő adataink. Egy azonban bizonyos, folyamatosan növekszik a földművesek érdeklődése a kiegészítő beruházások iránt tulajdon termelésük anyagi alapjába, és ez az érdeklődés a társadalom konkrét fejlesztési politikájával áll szoros összefüggésben. Innen a nagy oszcilláció és a ciklikusan jelentkező visszaesés a beruházásokban.

d. A magánszektorba végzett beruházások hasznosítása

A nagyobb méretű beruházások — különösen 1973 után — meggyorsították a magánszektor korszerűsítését. Ez lehetővé tette a termelés és termékszerkezet megváltoztatását, valamint a magántermelők termelékenységének növekedését. A magánszektor és társadalmi szektor terméshozama között egyre inkább csökken a különbség, ami a magántermelők nagyobb jövedelmének egyik fontos tényezője, és a földműves szociális-gazdasági biztonságának fontos eleme. Ez kimondottan a társult termelőkre jellemző.

7. táblázat

Egyes növénykultúrák átlaghozama (métermázsa hektáronként)

	1972	1974	1976	1978
1. <i>Búza</i>				
— összesen	32,3	46,3	50,0	44,7
— a magánszektoron	26,9	39,0	42,2	42,7

	1972	1974	1976	1978
2. <i>Kukorica</i>				
— összesen	47,1	50,2	52,6	55,8
— a magánszektoron	44,2	47,8	51,5	52,9
3. <i>Cukorrépa</i>				
— összesen	417,2	419,8	455,4	432,4
— a magánszektoron	347,4	380,1	416,7	410,7
4. <i>Napraforgó</i>				
— összesen	18,0	15,6	20,0	24,3
— a magánszektoron	16,1	14,2	18,6	23,4

Azok a gazdaságok, amelyek az állattenyésztés, tejtermelés, vagy hizlalás mellett döntöttek ma nagyobb termelékenységet és gazdaságosságot érnek el éppen a jobb, korszerűbb felszerelés és berendezés révén.

A beruházások hasznosítása, eredményessége kimutatható a magángazdaságok megnövekedett jövedelme és általában a mezőgazdasági háztartások tulajdonában levő eszközök értéke által. Való igaz, hogy erre kihatással vannak a növekvő terményárak, amit átfogóbb elemzés esetén meghatározott módszerrel semlegesíteni lehet ugyan, és azt most csupán azért nem tesszük, mert csak a magángazdaságok bevételeinek alapvető tendenciáit emeljük ki.

8. táblázat

A földművesháztartások bevétele

É v	A rendelkezésre álló eszközök összes.		A gazdálkodásból szárm. bevétel		Tulajdonosok ter- mékek fogyaszt.	
	összeg	index	összeg	index	összeg	index
1971.	30 973	100,0	13 935	100,0	2 743	100,0
1972.	42 870	138,4	18 704	134,2	4 564	166,4
1973.	52 965	171,0	23 857	171,2	6 166	224,8
1974.	65 344	211,0	27 347	196,2	6 618	241,3
1975.	84 783	273,7	36 073	258,9	7 518	274,1
1976.	99 891	322,4	44 780	321,3	10 288	375,0
1977. ²	148 62	480,0	57 539	412,9	11 668	425,4

A földművesháztartások bevétele 1971 és 1977 között intenzíven növekedett. A bevétel növekedése a megnövekedett termelés és termelékenység eredménye ez utóbbiakat viszont a beruházások tették lehetővé.

e. A magánszektori beruházási politika néhány jellemzője

A magánszektor fejlesztésére szánt társadalmi eszközök felhasználása és hova fordítása nagymértékben a termelőkötől függ. Ugyanis a póteszközök biztosításáról szóló bankközi öngazgatási megegyezés csak a beruházási eszközök globális rendeltetését határozza meg, és nincsenek benne olyan rendelkezések, amelyek a magántermelők beruházásait megfelelő irányba terelnék a társadalmi-politikai közösség és társultmunkaszervezetek terveinek, programjának megfelelően.

A bankeszközöket és a Nemzetközi Fejlesztési Bank hiteleszközeit a társastermelési alapszervezetek útján vehetik igénybe a földművesek. Ezek a munkaszervezetek azonban inkább a közvetítő és a kezes szerepét játsszák, és csak részben jelentkeznek mint a termelés, a fejlődés tervezői a magángazdaságokban.

Ennek következménye, hogy nem volt összehangolt beruházási politikánk. Az eszközök nagy részét a növénytermesztésre, pontosabban traktorvásárlásra fordították a magántermelők. A traktor és egyéb gépek vásárlása olyan méretű volt, hogy éppen emiatt a hiteleszközöket nem a legésszerűbben használtuk ki. Arról van szó ugyanis, hogy a gépesítés jelentősen hozzájárul a termelés és termelékenység növeléséhez, de a géppark nem teljes kihasználása ugyanakkor megdrágítja a termelést és csökkenti a magánszektor gazdaságosságát, eredményességét.

Ezzel kapcsolatban áll az a tény is, hogy a traktorokat, gépeket a magánszektorban használják, nem működve közre a társult munkával. Kevés az olyan társult földműves, akinek tulajdonában traktor, vagy kombajn van. Arra is találunk szép számban példát, hogy a földműves az adó- és egyéb kedvezmény végett társította gépparkját. Részben a társastermelési tmsz utasítása szerint dolgozik, részben pedig tulajdon szervezésében végez szolgáltatásokat, vagyis itt nem annyira a közös érdekű termelés és jövedelem miatti társulásról van szó, mint inkább bizonyos társadalmi kötelezettségek alóli kibúvóról és nagyobb keresetszerzésről.

Hasonló a helyzet az állattenyésztési célokat szolgáló épületek építésénél; a gyümölcsészetben és más területeken a berendezések vásárlásánál. A földművesek közös beruházása az állattenyésztésbe, az ültetvénytelepítésbe, közös gabonaszárítókba és különféle feldolgozó kapacitásokba domináló kellene hogy legyen a beruházási politikában. Ilyen eseteket azonban egyelőre csak mint kivételes ritka példát említhetünk.

Az említett követelmények hiánya beruházási politikánkban eredményezi azután a magángazdaságok további differenciálódását, nemcsak az egyes körzetek szerint, hanem egy-egy falun belül is. Ez a különbség akkor a legszembetűnőbb, ha megfigyeljük egy-egy községben mekkora földterület jut egy traktorra. Habár ma egy traktorra átlagosan 21 hektár szántó jut, 1978 őszén mégis körülbelül 400 000 hektár maradt felszántatlanul, vagyis a terület egyharmada. Ezek az adatok is a magán-

szektorba investált társadalmi eszközök ésszerűtlen kihasználásáról és felhasználásáról tanúskodnak.

Szemmel látható, hogy a magánszektor bővített újratermelését célzó politikánkban nem dolgoztuk ki azokat az ösztönző tényezőket, amelyek követnék a társultmunka-szervezeteinek és a tartománynak fejlesztési terveiben lefektetett programfeladatokat.

A hitelfeltételek, a kamatlábak, a visszafizetési határidő és egyéb feltételek rendkívülien különböznek, és csak rövid időre előre megadottak, gyakran csak egyéves időszakra. A hitelfeltételek szinte szabályszerűen nem hosszú távúak, és nem stabilak, de még bankonként is különbözőek.

Körzetenként vizsgálva a bankkölcsönök kihasználása és felhasználása is különböző, de főként a társultmunka-szervezetnek a földművestársulás iránti viszonyulásától függ, valamint a rendelkezésre álló eszközök és igénylések nagyságától. Egyes bankokban többlet mutatkozik, míg más bankok kevesebb eszközzel rendelkeznek, mint amekkora a hiteligeny. Gondot okoz egyes alapbankoknak az is, hogy a Nemzetközi Fejlesztési Bank által folyósított kölcsönhöz biztosítsák saját hozzájárulásukat. Némely községben a beruházási aktivitást destimulálja, hogy az investíciókat megadóztatják.

f. A beruházási politika néhány fontosabb kérdése

A szervezési-technikai jellegű kérdések mellett a beruházási politika olyan lényegbeli kérdései is elének kerülnek, amelyeknek eszmei-politikai dimenziója van. Ezek a kérdések hosszabb ideje jelen vannak társadalmi-politikai gyakorlatunkban. Némelyek iránt már korábban meghatároztuk a politikai hozzáállást, ennek ellenére ez csak lassan vált a mindennapi gyakorlat részévé.

Igy például a tartományi pártvezetőség tizedik ülésére készült anyagban (1976 decemberében) a következő állt: „A magántermelők tulajdonában lévő, viszonylag nagyszámú mezőgazdasági gép, ezek kihasználásának különböző gyakorlata, karbantartása stb. szükségessé teszi egy szervezett akció megindítását a géppark jobb és ésszerűbb kihasználása érdekében. Azokat az akciókat kell szorgalmazni, amelyek hozzájárulnak a munkamegosztáshoz, a szövetkezet, vagy tmasz anyagi bázisának erősítéséhez, társadalmasításához. A további munkamegosztásban meg kell teremteni annak feltételeit, hogy a nehéz munkagépek a társadalmi szektorban reprodukálódjanak, ugyanakkor a hitelpolitika révén lehetővé kell tenni, hogy a földművesek beszerezzék a kisebb traktorokat és függesztett talajművelő gépeket.”

Az elmondottakból kiindulva ezeket a kérdéseket részletesebben kell kidolgozni, a társultmunka-szervezetekben, bankokban és a földműveseknél ki kell harcolni az ezzel kapcsolatos konkrét álláspontokat.

1. Az investíciós és hitelpolitikának biztosítania kell alapvető fejlesztési célkitűzéseink megvalósítását: a termelés struktúrájának meg-

változtatását, a termelés iparosítását, a termelékenység és jövedelem növelését, mezőgazdaság felhalmozóképeségének fokozását és a földművesek szociális gazdasági biztonságának szavatolását.

Ehhez nagyobb méretű beruházásokat kell fordítani az állattenyésztés fejlesztésére, az öntözőrendszerek kiépítésére, az ültetvénytelepítésekre stb. Szorgalmazni kell, hogy a földművesek traktor helyett most már egyéb gépeket is vásároljanak gazdaságuk számára, amelyek a társadalmi szektorban reprodukálódhatnak.

2. Olyan investíciós politikát kell folytatni, amely megköveteli, hogy a vásárolt gépek, felszerelése és a kiépült objektumok a társadalmi szektor szervezésében szolgálják a társadalmi reprodukciót. Más szóval ezeket az eszközöket társítani kell, és a szövetkezet, vagy társastermelési tmsz keretében kell kihasználni. Kihasznlásuknak és a magánszektor gazdaságosabb termelésének ez a legcélszerűbb és legkézenfekvőbb módja.

3. A földművesek társulásának további folyamatában és a munkaszervezetekkel kialakítandó új társadalmi-gazdasági viszonyok érvényesítésében fontos szerepe van a társult termelők által végzett közös beruházásoknak. A szocialista átalakulásnak ez a folyamata eredményesen serkenti a magánszektor gazdasági és társadalmi fejlődését.

4. A nehéztraktorokkal, kombájnokkal stb. a társadalmi szektor szervezésében kell végezni a termelést. Beszerzésüket pedig a magántermelők közös beruházásával, a társultmunka-szervezetek és bankok hozzájárulásával kell lehetővé tenni.

5. A beruházások mércéit úgy kell meghatározni, hogy azok megátolják a magánszektorban az individualizmus további erősítését, viszont segítsék a közös célokat a társulás útján. Szükségtelen, hogy a magántermelő kombájnnal, több traktorral és egyéb eszközökkel rendelkezzen, ha ezeket tulajdon földjén nem tudja kellő mértékben kihasználni.

6. A magántermelő számára lehetővé kell tenni — és arra ösztönözni is kell —, hogy tulajdon pénzeszközeivel is segítse az élelmiszerfeldolgozó ipar fejlődését, a társultmunka-szervezetek fejlődését a falun. Az agráripari komplexum fejlődése révén kedvezőbbek a magántermelők társadalmi-gazdasági fejlődésének föltételei is. Mindennek természetesen az öngazgatási tervezés elvein, a konkrét terveken és a jövedelmi viszonyokon kell alapulnia.

Fordította *Hornok Ferenc*

Rezime

Investiranja u poljoprivredu individualnog sektora

Dugoročna i strateška razvojna opredeljenja društva za postizanje zadovoljavajućeg obima proizvodnje hrane za sve neophodne namene (potrošnja, rezerve, izvoz), podrazumevaju i visoku relevanciju individualnog sektora poljoprivrede, njegov nesumnjivi ekonomski i socijalni značaj za izgradnju materijalnih temelja socijalističkog samoupravnog društva. Ostvarivanje takvih

ciljeva zahteva i društvena usmeravanja na stalne kvalitativne promene u odnosima, razvoj materijalnih, organizacionih i saznanjnih temelja ostvarivanja savremene proizvodnje, uvećanje njenog obima, promenu strukture, sve veću usmerenost ka industrijskoj preradi i finalizaciji, stalni rast produktivnosti rada i ekonomičnosti poslovanja na individualnom sektoru.

Kao robni proizvođači, pod uticajem konkretnih tržišnih situacija i potrebe da proizvodnju podvrgnu zahtevima maksimiranja dohotka, zemljoradnici su objektivno prinuđeni na stalne investicione aktivnosti, na ulaganje u sve materijalne faktore proizvodnje koji mu multipliciraju proizvodnu snagu rada i probijaju barijere limita, kojima je u toj sferi izložen. Naime, on je prinuđen da proizvodne granice, koja mu postavlja maksimum zemljišta sa kojim može da raspolaže, prevaziđe udruživanjem i stalnim uvećavanjem proizvodnje po jedinici površine kao i dodatnim proizvodnim aktivnostima na svom gazdinstvu.

U posmatranom periodu (1973—1977. g.) tendencija stalno uvećanog investiranja praćena je diverzifikacijom izvora investicionih sredstava, koji sada nisu oslonjeni samo na sopostvenu akumulaciju zemljoradnika, već i na bankarske potencijale, inostrane kredite, kredite organizacija udruženog rada itd. Bitno je i to da se radi o kreditnim sredstvima koja se plasiraju i koriste pod uslovima (rok vraćanja, kamata), koji više ili manje konveniraju uslovima obavljanja poljoprivredne proizvodnje.

Strukturalna diferencijacija investicionih ulaganja kontinuelno teče, odražavajući investicione prioritete ka kojima su se usmerili zemljoradnici u određenim periodima vremena. Na određeni način ta usmerenja odlikavaju konsekvence društvene politike u agrarnoj sferi: Karakteristično je da su investicije kanalisane i ka tehničkim sredstvima i ka objektima, kao proizvodnom uslovu za stočarsku proizvodnju. Pri tome se zapažaju i određene oscilacije, koje impliciraju potrebu da se u sferi agrara interveniše ne pojedinačnim, već kompleksnim, sinhronizovanim i planskim merama kako bi se, radi uvećanja proizvodnje, investiciona aktivnost na individualnom sektoru poljoprivrede održala na potrebnom nivou.

Do sada uočena kretanja, potom, društveni ciljevi u oblasti proizvodnje hrane, zahtevaju da se pruže konkretni odgovori na jedan broj aktuelnih pitanja investicione politike koja tangiraju individualnog poljoprivrednog proizvođača. Ostvareni proizvodni rezultati na individualnim gazdinstvima, još uvek postojeće i skrivene potencije na njima, u potpunosti čine realnim takav zahtev.

Da bi u buduće potpunij usaglašavali investicionu i razvojnu politiku u individualnom sektoru poljoprivrede, potrebno je da se organizacije udruženih zemljoradnika kompleksnije angažuju kao aktivni i suštinski organizatori proizvodnje, planiranja razvoja i programiranja investicija na ovom sektoru.

Takođe je neophodno razraditi kriterije i stimulatore doslednog ostvarivanja ciljeva i zadataka, definisanih u planovima i programima organizacija udruženog rada, u samoupravnim sporazumima i društvenim dogovorima o razvoju agroindustrijskog kompleksa. Pri tome je bitno stvarati uslove i realizovati zahtev da se investiciona sredstva reprodukuju u udruženom radu, udruživanjem sredstava za zajedničku proizvodnju u cilju sticanja većeg dohotka.

Summary

Investments in Agriculture of the Individual Sector

Longterm strategic development determinations of the society for achieving satisfactory volume of food production for all purposes (consumption, reserves, export) requires high relevancy of individual sector of agriculture, it's economic and social importance in developing the material base of the socialist selfmanagement society. The realization of these aims also requires social assignments for constant changes in quality of relations, development of material, organizational and scientific bases for realizing an up to date production, greater income, changes of structure and even greater assignment to individual processing and finalization, a constant growth of productivity and profitable activities in the individual sector.

In the period of (1973—1977) the tendency of bigger investments was followed by diversification of resources of investments which are not based on farmers' own accumulation but on bank potentials, foreign loans, loans of organizations of associated labour etc. Important is the fact that these loans are used under such conditions (deadline, interest rates), which more or less meet the conditions of agricultural activity.

Structural differentiation of investments is going on continuously keeping investment priorities which were chosen by farmers in certain periods of time. But these choice show the consequences of social policy in the sphere of agriculture. It is characteristic that investments are directed both to technical resources, objects and production conditions for cattle breeding, too.

Certain oscillations are noticed which implicate the need of intervention in the sphere of agriculture, and not just by taking certain measures but by complex synchronized and planned measures in order to extend production by keeping investment activity on a constant level.

In order to achieve a better coordination of investments and development policy it's necessary to engage the associated farmers as organizers of production in planning development and programming investments in this sector.

It's also necessary to work out the criteries and stimulators for realizing the aims and assignments, defined plans, programmes of organizations of associated labour, in selfmanagement agreements and social compacts about the development of the agroindustrial complex.